

FRA MIN SOLDATERTID

Tilegnet mine børn og børnebørn

af

Johs. Kielland-Brandt

7. Artilleriafdelings 3. Batteris 1. Korporalskab ("Stue 1") 1939

705	704	701	702
706	710	708	711
712	Kornet Wilmar	713	709

Flere af mine stuekammerater er omtalt i teksten, se navnlig afsnit 2: Kasernetiden.

Den opmærksomme læser vil have set, at nr. 703 mangler. Hans fravær kan skyldes, at han sad i "brummen"; han havde svært ved at komme rettidig tilbage fra orlov, men han var en flink fyr!

713 var en god amatørboxer og tillige batteriets mesterskytte.

(Nr. 708 er Johannes Kielland-Brandt)

INDHOLD

1. Indledning
2. Kasernetiden
3. Kantonnement i Skjød
4. Kantonnement i Skæring-Hjortshøj
5. 8. – 9. april
6. Opbrud og hjemsendelse
7. Efterskrift

FRA MIN SOLDATERTID

Tilegnet mine børn og børnebørn

1. Indledning

Fornylig døde den sidstlevende af mine to kvarterværter fra soldatertiden, forpagter Christoffer Sørensen. Hans død gav mig anledning til endnu et tilbageblik på denne periode i mit liv, og jeg fik lyst til at nedskrive nogle af dens vigtigste træk.

Selvom jeg som dreng var naturligt interesseret i historieundervisningens krigeriske begivenheder, fandt min videre opvækst sted i tiden efter første verdenskrig, med dens udpræget antimilitaristiske holdning, eksempelvis udtrykt i Englands afskaffelse af værnepligten og de danske socialdemokraters planer om afrustning.

Da sessionstiden nærmede sig, opfordrede Far mig stærkt til at søge "civil værnepligt", altså at blive militærnægter. Far havde selv været løjtnant i sikringsstyrken under første verdenskrig, men var i årene siden blevet antimilitarist, måske ikke upåvirket af sine georgistiske venner, og endnu som ganske ung lagde jeg megen vægt på Fars synspunkter. Men jeg følte også et vist pres fra Fars side, og det var ikke uden tøven, at jeg på sessionen i 1935 søgte "civil værnepligt". – Hvor dybt Fars antimilitarisme egentlig stak er svært at sige: Midt under den finsk-russiske vinterkrig 1939-40 sagde han engang begejstret: "Finnernes forsvar er jo pragtfuldt!"

Da jeg blev kandidat i 1936, søgte jeg en stilling i AKI (Aktieselskabet for Kemisk Industri, siden indgået i Superfos), men jeg måtte jo erklære mig "ikke militærfri" og kunne derfor ikke opnå ansættelse. Tilsvarende måtte jeg afslå et stillingstilbud via professor Orla-Jensen. I afventning af værnepligt-spørgsmålets videre udvikling fik jeg et 3-måneders engagement hos dr. H. N. K. Rørdam – det drejede sig om syntese af optisk aktive forbindelser, – og ved udløbet af dette engagement fik jeg tilbudt en stilling af formentlig kortere varighed som "ekstraingeniør" ved DSB's laboratorium, hvor Far var kemiker. Kort efter at der var truffet aftale om denne stilling, kom der imidlertid indkaldelse til tjeneste i Gribskov; men i et familieråd fandt vi ud af, at jeg som landet nu lå, burde søge udsættelse med indkaldelsen.

Omkring nytår 1936-37 blev jeg kontaktet af ing. Gernov, A/S Farolith, som var "fuld af sympati" med mit standpunkt i militærspørgsmålet og fuld af optimisme m. h. t. sine muligheder for gennem sine forbindelser at kunne "ordne" mit værnepligt-spørgsmål, dvs. få mig fritaget! Jeg begyndte mit kortvarige "færøske eventyr" i februar (hovedformålet var fremstilling af ionbytningsmateriale ud fra et specielt færø-ler), men allerede i marts blev jeg – forøvrigt for anden gang – kontaktet af Aarhus Olie, hvor min studiekammerat og gode ven fra DtH, Haldor Topsøe, var blevet ansat på research-afdelingen straks efter sin eksamen i 1936.

Jeg blev opfordret til snarest at komme til Aarhus, og her blev jeg i

marts 1937 modtaget af direktør Thorkild Juncker, som yderst venligt og med stor umiddelbar charme tilbød mig ansættelse i research-afdelingen ("det ville være dejligt for ham at vide, at der dog ét sted i virksomheden var to mennesker, der kunne arbejde sammen!"). Jeg forklarede ham naturligvis, at jeg ikke var "militærfri", men det problem var ikke afgørende, det kunne han sikkert "ordne" fuldt så godt som A/S Farolith. Tilbudet var særdeles favorabelt, og Farolith forstod fuldstændig min situation, så 1. maj 1937 tiltrådte jeg min nye stilling i Aarhus Olie, idet jeg efter aftale med mit nye firma søgte to års udsættelse med værnepligten.

Med denne ansættelse i en stor industrivirksomhed havde jeg pludselig fået fast grund under fødderne, og jeg turde nu spørge Elisabeth Brøndsted, som jeg havde kendt siden gymnasietiden, om hun "ville med mig til Aarhus". Det sagde hun ja til, og her på dette sted sluttede mit lille erindringskrift fra for 8 år siden: "Skygger på loftet".

Vi blev gift i 1937 og satte bo på Marselis Boulevard i nr. 67. Kirsten blev født i september 1938, og sidst i samme måned blev München-forliget indgået! Allerede i foråret 38 var tyskerne marcheret ind i Østrig, og begivenhederne skred nu frem med "milepæle" for hvert halve år: Østrig: marts 38 – Sudeterland: sep. 38 – Böhmen-Mähren: marts 39 – Polen: sep 39, men endnu i 1938 havde Hitler kun gjort krav på helt overvejende tysktalende områder, og mange delte Neville Chamberlains opfattelse af München-forligets resultat: "This is peace in our time". Andre delte – med rette, skulle det snart vise sig – Edouard Daladiers dybe skepsis: "Merde!"

I foråret 1939 udløb min udsættelse, og en ny indkaldelse forelå. Min situation var nu vanskelig (omend jeg ikke kan påstå, at den var uforudseelig!): Jeg følte mig forpligtet både som ansat og som familiefar. Planmæssigt skulle den civile værnepligt vare i 15 mdr, medens tjenesten i artilleriet (hvortil jeg oprindeligt var udskrevet) kun skulle vare i 5. Det var fristende at opgive at nægte. I forståelse med Aarhus Olie forsøgte endnu et par – forgæves – udveje for at få mig ud af klemmen, men da Hitler midt i marts, midt i mine overvejelser, skamløst invaderede Böhmen/Mähren, kom jeg til at tænke på prof. Orla-Jensens ord, da jeg motiverede mit afslag på hans stillingstilbud: "Hvad nytter det at nægte?" Pludselig en morgen, da jeg endnu lå i sengen, stod det mig klart: Du skal springe i trøjen! Formalia blev hurtigt ordnet, dir. Juncker sagde: "Det kan jeg lide Dem for," og den 13. maj 1939 begyndte min soldatertilværelse på Høegh-Guldbergsgades kaserne i Aarhus.

Alle bestræbelser, incl. dir. Junckers, på at skaffe mig ud af klemmen, havde været forgæves, og set i bakspejlet var det jo også naivt at tro, at det kunne gå anderledes!

2. Kasernetiden

Kasernelivet blev naturligvis en kæmpe-omvæltning af min dagligdag: Øvelser med sløvende gentagelser, pudsning og atter pudsning af messingknapper og fodtøj, brovtende underkorporaler og frihedsnægtelser for rene bagateller. På den anden side varede det ikke så længe, før de mere menneskelige aspekter i systemet gjorde sig gælden-

de, dels ved kammeratskabet, specielt på stue 1, der omfattede nr. 701–13 – jeg selv havde 708 –, med kornet Wilmar som nærmeste overordnet, dels ved relationerne til enkelte af officererne og underofficererne.

Jeg var indkaldt til 3. batteri ved 7. artilleriafdeling under 3. feltartilleriregiment. Regimentchef (RC) var oberst Schmidt og afdelingschef (AC) oberstløjtnant Schreiber. Ingen af disse to officerer havde vi daglig kontakt med, men jeg vil nævne, at jeg en af de allerførste dage blev kaldt op til AC, som helt klart ville føle mig på tænderne på grund af min tidligere holdning som "nægter". Jeg sagde til ham, at min beslutning var definitiv, og at jeg på alle punkter ville handle i overensstemmelse hermed, og jeg kunde mærke, at han var godt tilfreds med mit svar.

Batterichef (BC) var kaptajn løjtnant E. H. Jensen, som jeg snart fik nær kontakt med, idet jeg som ingeniør blev udtaget til beregner sammen med batteriets anden polytekniker, 796 Østerbye. – Jeg lærte hurtigt E. H. Jensen at kende som en højt kultiveret mand med udprægede musikalske og litterære interesser og med indgående kendskab til fransk (jeg husker, at han lånte mig Maurois' "Les Silences du Colonel Bramble"). – Bagefter har jeg måttet antage, at hans psykiske konstitution var manio-depressiv, en antagelse, jeg langt senere fik bekræftet af en officer, jeg mødte hos Christoffer Sørensen. Han kunne udfolde stor charme og var stort set vellidt i batteriet, men i perioder var han indesluttet, og hans afgørelser kunne virke vilkårlige og urimelige.

Næstkommanderende, premierløjtnant Busk, var med sit tilknappe, ofte barske væsen ikke særlig afholdt. Det var derimod premierløjtnant Brædstrup-Holm, der var til uddannelse ved artilleriet, en venlig og humanistisk indstillet officer. Blandt underkorporalerne må jeg nævne "Blodhunden", som med sit brovtende væsen straks fra starten søgte at sætte sig i respekt. Jeg blev en af de første dage overdænget med en serie uartikulerede skældsord, fordi jeg havde sagt "hov-hov" til ham, da han noget brutalt skubbede nogle af os rekrutter til side på en af kasernens trapper. – Men i virkeligheden viste han sig snart at være ganske flink!

Sommeren 1939 var enestående smuk, og de mere triste undervisningstimer og eksercitsen afløstes efterhånden af øvelser ude omkring: geværskydning på Skæring Hede og kanonbetjeningsøvelser på Skejby Mark. – Jeg var jo så heldig stillet at have mit hjem i Aarhus og kunne således let bevare kontakten med "mine to piger" Lisbeth og Kirsten. Omvendt besøgte de mig engang jeg var på infirmeriet, oppegående efter en vældig angina, og batteriet, som netop stod opmarcheret, havde megen moro af, at en ung dame med barnevogn skridtede fronten af.

De 13 mand, der udgjorde 1. korporalskab, var en broget flok. Der var en landvæsenselev, en lagerarbejder og to kontorister. 705 fra Ringkøbing var baker, 706 smed fra Aalborg og 707 mekaniker fra Feldballe (han blev chauffør for BC). 708 var jo kemiker og 710 fyrbøder fra Odense. – Socialt set var denne tid bestemt ikke uden værdi for mig som akademiker. De sproglige udfoldelser var frodige, mere direkte, end jeg var vant til. – Som nu den første aften, da 707 var kommet i seng, hvor man hørte: "Så var det saten rend' me bejer å ligg' hjem' ve' kæresten," og den åbenhjertighed, 706 udfoldede m. h. t. sine oplevelser, når han kom hjem fra orlov, såmænd også, når han en sjælden gang ikke havde

haft heldet med sig!

706's beretninger om tonen blandt de unge fyre i Aalborg gav indtryk af ikke så lidt råhed, men hans helt personlige udtryksmåde var ikke uden ynde. Han forklarede 731 fra 3. korporalskab, som var forlovet, men som holdt sig til de gammeldags spilleregler for forlovelses-tiden, at dét kunne han da ikke forstå: "Så'n lidt strygninger på mørbra-den og et klask i røven er sgu ikke at foragte!" – Han var en flink og hyggelig kammerat, altid oplagt til skæmt, og da han en gang af en stuekammerat blev spurgt: "Du, 6, kan du ikke gå ind på 2. korporalskab og slå en sk..?" svarede han: "Det ka' jeg sgu godt," og gik prompte ind og udførte bedriften! Han var gerne den sidste, der kom ned om morgenen for at stille i geledet, søvndrukken, med halvt lukkede øjne og kasketten helt nede i panden. – En gang efter hjemsendelsen havde 10 besøgt ham i Aalborg, og da 10 på hjemvejen også besøgte mig, sagde han: "Du, 8, han sa' ne' å sme'e'e!" (erstat venligst apostrofer med d'er).

Det var netop samme 10, der skaffede mig soldatertidens bedste sproglige oplevelse. Han hånede engang 5, bageren fra Ringkøbing, for hans sprog: "Har I hørt fe-em (5)? Han si'er øt'" (8, udtalt med o som i Ole). Jeg følte mig foranlediget til at tage 5 i forsvar og sagde til 10, at vi jo talte lidt forskelligt, alt efter hvor i landet vi var fra. Men 10 var ikke sådan at vælte: "I O'ense, du, der taler man det fineste da-ensk, du," hvortil jeg bemærkede, at 10 jo lige selv havde sagt, at han skulle "u' å ha' en tår va-en (vand)." Man 10 sagde bare: "Ja, men det he'er det da," hvorefter jeg opgav at forfølge spørgsmålet.

Omtalte 705 havde det ikke godt med militærlivet. På et vist tidspunkt holdt han på det nærmeste op med at tage føde til sig, i den grad, at vi syntes, at der måtte gøres noget ved det. Som stuens ældste blev jeg udset til at gøre kornet Wilmar opmærksom på problemet. Hvordan han derefter håndterede sagen, ved jeg ikke, men jeg mener, at 705 snart kom nogenlunde på højkant igen.

Kornet Wilmar var i almindelighed ganske flink, men engang imellem tog pokker ved ham. Som f.eks. da han engang ved en stuepara-de spurgte 707, hvad det var for en kam, der stak op af hans lomme (man må her huske på, at kontrollen med personlige toiletsager i militærfør-lægninger er – og må være – temmelig streng). – 707's svar: "Det er en jeg har til privat brug, hr. kornet" gjorde ham spilravende tosset. – Eller da han ved en anden stueparade roste mig for et velpudset gevær. Jeg tog imod hans ros med hvad jeg selv mente var "beskeden passivitet", men fik at vide: "Stå ret, for satan i helvede mand, når jeg roser Dem!"

Hen på sommeren blev batteriet forlagt til Oksbøl-lejren ved Var-de. At ligge i teltlejr i sommeren 1939 var intet problem, og skydeøvel-serne med kanonerne (10,5 cm feltkanon), hvor 96's og min indsats som beregnere kom på prøve, var ganske spændende. – At BC ved et fejldik-tat efter vores skema fik sendt en granat lavt hen over Mosevrå Kirke, var ikke vores fejl.

Vi var nu henne i august måned, og den internationale situation tilspidsedes faretruende. Jeg er næsten sikker på, at det var lidt i utide, at batteriet blev trukket hjem fra Oksbøl. Midlertidigt blev – den iøvrigt meget sympatiske – kaptajn Steensgaard indsat som batterikomman-dør, hvorfor ved jeg ikke.

Sidst i august havde jeg fået fri i en eller anden anledning, og jeg benyttede lejligheden til at aflægge en visit hos dir. Juncker på Aarhus Olie. Her fik jeg at vide, at netop nu sad mr. Henderson (britisk ambassadør i Berlin) hos Hitler. Skønt England og Frankrig jo havde garanteret Polen deres indgriben, hvis det blev angrebet, og skønt Ribbentrop-Molotov-pagten var blevet afsluttet få dage forinden, mente dir. Juncker ikke, at der ville blive krig.

1. september holdt batteriet præsentationsøvelse på Skejby Mark for den kommanderende general Erik With. Han forsvandt dog på et tidligt tidspunkt fra arenaen – hjemkaldt, som det hurtigt viste sig, til København. Anledningen fik vi hurtigt at vide af sergent Husum: "Hitler er gået ind i Danzig!" På hjemturen kørte vi beregnere med kaptajn Steensgaard, og jeg glemmer ikke den overbevisning, hvormed han sagde: "Så har han også underskrevet sin egen dødsdom!" – Men det varede jo det meste af 6 år, før den blev eksekveret – af ham selv iøvrigt.

Lisbeth og Kirsten var på dette tidspunkt hos mine forældre, og vi oplevede de følgende dages begivenheder hver for sig. Jeg havde kasernevagt søndag d. 3. september, hvor Englands og Frankrigs krigserklæringer til Hitler blev afgivet. Kasernens gitterporte var lukkede – der var fuldt af nysgerrige udenfor, – og jeg havde besvær med at få RC's barnebarn til at lade være med at kravle op i gitrene; til sidst måtte oberst Schmidt selv kalde ham til orden. – Bagefter konstaterede Lisbeth og jeg, at vi begge havde været grebet af lettelse over, at der omsider var nogen, der søgte at dæmme op for Hitlers galskab!

Det var på dette tidspunkt klart, at vi ikke ville blive hjemsendt til den forventede tid. Med indkaldelsen af 1937-mandskabet måtte vi jo rømme kasernen, og vi blev lagt i kantonnement i Risskov i nogle dage.

Den 5. september sad jeg ved beregner-feltbordet og skrev fødselsdagsbrev til Kirsten. BC kom forbi, og da han blev klar over, hvad jeg var i færd med, sagde han: "Hils hende fra mig!" Kirsten fyldte 1 år, og det var til den fødselsdag, at hun fik sin lille bamse.

Efter nogle dages forløb blev der skaffet udvej for at indkvartere os på Langelandsgades Kaserne, og i begyndelsen af oktober kom vi i kantonnement i Skjød. – Da var tyskernes blodige polske felttog allerede slut.

3. Kantonnement i Skjød

Skjød ligger 30 km NV for Aarhus, omtrent midtvejs mellem Hammel og Hadsten. Landskabet lige omkring Skjød er ikke særlig opsigtsvækkende, men straks syd og sydvest for finder man Frijsenborg-skovene og Pøt mølle ved Granslev-ådalene. Fra Granslev-vejen straks nord for Skjød ser man lige mod den pragtfulde Lysnet-bakke nord for Lilleådalene, på egnen kaldet Katrinehøj (131 m), og vejen fører straks efter brat ned mod Sønderovre og Volstrupskov med Voermølle, et terræn af enestående skønhed.

Bortset fra min barndoms vidunderlige sommerferier i præstegården på Falster havde jeg aldrig tidligere boet på landet i længere tid, men jeg tror, at det var erindringen om disse ferier, der var baggrund for

den oplevelse, det blev at komme ud på landet, trods den meget større afstand til min lille familie i Aarhus.

96 og jeg blev indkvarteret hos Gurli og Christoffer Sørensen i Kvolbæk, små 2 km syd for Skjød. Det var et par venlige og driftige mennesker, først i 30'erne og endnu barnløse. Christoffer hørte til 30'ernes oppositionelle landmænd. Han fandt Englands og Frankrigs krigserklæring til Hitler latterlig – "De var jo ikke i stand til at redde Polen, og vi havde da ikke tid til at vente på, at de fik taget sig sammen til noget, der lignede krigsførelse."

Skjød var nu ikke længere væk, end at jeg kunne nå mit hjem på godt 1½ time på cykel. Var vejret dårligt, kunne man cykle gennem Frijsenborg-skovene (ad "Skovlinen") til Hinnerup og tage toget derfra. Men det skete også, når jeg ikke havde weekendorlov, at mine kvarterværtter var så betænksomme at invitere Lisbeth og Kirsten til Kvolbæk.

Med forlægningen til Skjød skete der store forandringer i befalingsmandsgruppen. E. H. Jensen var stadig chef, men af faste befalingsmænd foruden ham havde vi kun den flinke, men noget nervøse officiant Hansen ("for Satan, Hansen, tag det nu roligt," har jeg en gang hørt kaptajn Steensgård sige til ham!). Ellers var der blot tale om reserve-løjtnanter og værnepligtige befalingsmænd. Næstkommanderende var løjtnant Nielsen (skovfoged fra Fyn) med tilnavnet "Pelikanen", en hentydning til hans usædvanligt lange uniformsjakke. Løjtnant Tvedskov (som vi så allerede på Langelandsgades Kaserne) var flink, næsten elskværdig, men vi morede os lidt over hans overkultiverede sprog. Løjtnant Mosegaard udmærkede sig bl. a. ved at modarbejde det udbredte "banderi" – "man kan blive straffet for at bande," forklarede han, men vi hørte aldrig om nogen, der blev det. – Heller ikke 706 blev straffet, da BC en gang ved et tilfælde hørte ham affyre en saftig ed: "6, hvor lærer De at bande så groft?" – "det lærer vi ved batteriet, hr. kaptajnløjtnant," var svaret. "Nej, De gør ikke," replicerede BC naturligvis, men han vidste jo godt, at befalingsmændene i dette stykke kun var dårlige eksempler for mandskabet!

Livet i kantonnementet var langt friere end på kasernerne. Vi motionerede ved marchture, afbrudt af kortere løb (det er nederdrægtigt at løbe med gevær på skulder!), men der var god afveksling i de hyppige udrykninger i omegnen, med etablering af kanonstillinger, med supponerede skydninger i henhold til beregninger og observationer fra nærliggende udsigtspunkter.

Så længe vejret var godt, var dette jo uproblematisk, men da efteråret satte ind med regn og pløse, var det ikke altid nogen spøg at trække biler og kanoner løs – for slet ikke at tale om kørsel i rigtigt vintervejr! Værst var det en vinterdag med isbelagte veje, da en af kanonerne og dens forspand kom i skred ned ad den stejle Pøt mølle-bakke, og chaufføren måtte styre ned i grøften for at undgå at køre ind i den foran holdende kolonne. – Hvad der egentlig skete med kanonen, ved jeg ikke, men den blev ikke skydeklar, før tyskerne overtog den.

I de første par måneder af vor tid i Skjød var der forholdsvis roligt på krigsfronterne, og vi slog os efter evne til ro i vores tilværelse, hjalp Christoffer med at læsse roer og nød jævnligt en dram sammen med ham til aftensmaden, samt en "Bank of England" ovenpå. Indimellem havde jeg nogle gode, ret jævnbyrdige skakpartier med 7, der lige som

BC (som han jo var chauffør for) boede på Lopstrupgård, lidt nord for Skjød by.

Stemningen forværredes kendeligt efter det brutale russiske overfald på Finland: Nu var skandinavisk område involveret! BC søgte om tjenestefritagelse for at tage til Finland, men det blev afslået. Dir. Juncker søgte – uden mit vidende – militæret om at få mig frigjort – det blev ligeledes afslået.

For mit personlige vedkommende påvirkedes situationen også af, at Haldor Topsøe efter nogle kollegiale opgør tog sin afsked fra Aarhus Olie. Jeg blev – trods mit "eksil" – involveret i sagen. Jeg havde det bestemt ikke godt med det, men ved en samtale, Topsøe og jeg havde i hans svigerforældres hjem i København i forbindelse med min juleorlov, suppleret med en brevveksling straks i det nye år, lykkedes det at bjerger vort venskab frelst igennem episoden.

Vinteren satte tidligt og strengt ind. Jeg var så heldig at få juleorlov, så hele familien kunne holde jul i København. Endnu var Danmark ikke direkte truet af krigsbegivenhederne, men jeg husker stemningen på Københavns Hovedbanegård ved hjemrejsen: "Nu går det lige til fronten!" lød en af bemærkningerne – tilliden til den dansk-tyske ikke-angrebspagt kunne ligge på et ret lille sted.

En nat i januar blev vi alarmeret og skulle omgående stille på samlingspladsen i Skjød. Alarmen blev snart efter afblæst. Måske var det blot en øvelse, men det kunne ikke udelukkes, at en konkret begivenhed havde udløst den; jeg ved det ikke.

Omtrent på dette tidspunkt blev 96 sendt til København – jeg tror, det drejede sig om udfærdigelse af reviderede skydetabeller, – så jeg var alene i Kvolbæk i den sidste tid, inden batteriet omkring 1. februar skulle forlægges til Skæring-Hjortshøj.

Inden da opførte vi en – af BC censureret – revy ved en afskedsfest i Skjød Forsamlingshus. Her lod vi – i al godmodighed – både befalingsmænd og kvarterværter holde for. Blandt mine opgaver var imitation af løjtnant Tvedskov i en sketch (han var desværre netop blevet hjemsendt) og "digtning" af slutsangen, der kom til at gå på "Høje Nord – –" og hvori vi takkede Skjød for godt kvarter. – Og så fik jeg, helt privat, lejlighed til at drille Christoffer, som havde forsøgt at dreje sognefogden Rasmus Jensen en knap i en sag om noget hundeskud. 769 oplæste "stikpillerne" til kvarterværterne, herunder min til Christoffer, og den sluttede: "Vi er jo alle jyder for Vorherre; det ved Ras Jensen også godt, desværre", hvorefter Ras Jensen bredt grinende vendte sig mod Christoffer! – "Jeg havde ikke troet, jeg skulle i revyen for det hundeskids skyld", sagde Christoffer bagefter.

BC viste mig den enestående velvilje at give mig fri de allersidste dage i Skjød, så jeg kunne være hjemme hos min familie, indtil batteriet "samlede mig op" på vej til Skæring-Hjortshøj. Jeg vidste allerede dengang, at jeg skulle bo hos sognefoged P. Krause-Kjær på "Møgelgård" i Skæring.

4. Kantonnement i Skæring-Hjortshøj

Skæring ligger kun godt 10 km nord for Aarhus og er i dag så at

sige sammenvokset med byen. Møgelgård lå – den er forlængst udstykket og nedrevet – et stykke ude ad Skæring Hede-vejen, og fra haven kunne man over tjørnehækken mod syd se åbne marker helt ind til bebyggelsen ved Aakrogen.

Sognefogden i Skæring, "Per Kjær", var på alder med mine forældre, hans søde kone, Anna, noget yngre.

Søren, den ældste søn, var soldat i Fredericia, de to døtre, Ellen-Doris, i familien kaldet "Søster", og Bodil, henholdsvis ca. 19 og 16 år, tilligemed de to yngre drenge, Svend Erik og Viggo, boede alle hjemme.

Her blev jeg modtaget med en enestående venlighed, og der knyttedes et venskabsbånd for livet, som også kom vores børn, Kirsten i særdeleshed, til gode. For Kirsten blev mødet med familien på Møgelgård hendes første oplevelse af livet på landet, – og så var Per Kjær en stor børneven, med meget børnetække, og jeg husker Kirsten som knap 2-årig sidde på hans skød og stryge ham over hans karsehår, medens han stille sagde: "Så silkeblødt, så silkeblødt!"

Kyndelmisse slog sin overmåde hvasse knude den vinter! Jeg boede i et gavlværelse, hvis væg på denne tid var et glitrende hav af iskrystaller. Om morgenen var min dyne fortil stiv af rim fra min ånde, og vaskevandet i min kande var ofte bundfrosset, men på sådanne dage fandt soldaten, der gik i seng om aftenen, en varmedunk i fodenden.

Også for militærlivet satte det hårde vejr visse grænser; der var færre øvelsesudrykninger end i Skjød-kantonnementet. "Det er ubekvemt at føre krig om vinteren," sagde BC, og vi undgik da heller ikke et par nye glatføreuheld.

Blandt nogle nye befalingsmænd, vi havde fået, må jeg nævne en vældig flink sergent, hvis navn jeg har glemt, men hvis "kvittering" for tilbagemeldinger jeg husker: "Tak, det var ypperligt!" Og så var der sergent Larsen, som jeg i denne forbindelse navnlig husker for en bemærkning ved et besøg, batteriet aflagde på Rosenholm. 74 stod og så på et lille madonna-billede og gjorde i kådhed korsets tegn for sig. Det så sergent Larsen, og han sagde på sit fynske til 74: "Se, jeg tror dølen æ'erne hverken på Gu' eller Fanden, men jeg gør sgutte grin med noget a' det!"

Så var der den særdeles tiltalende løjtnant Christensen og løjtnant Andersen, som jeg mest husker, fordi han blev gift i sognefogdens stue. Per Kjær sad og nynnede på "Jert Hus skal I bygge – –, " mens han udfærdigede papirerne.

Det kan ikke nægtes, at vores noget ørkesløse tilværelse slappede disciplinen en smule. En morgen mødte 6 ureglementeret påklædt, og BC idømte ham på stedet to ekstra søndagsvagter, hvilket straks bagefter fik 6 til at udmale de forfærdende konsekvenser for hans kønsliv, et så massivt bortfald af lørdag-søndagsorlov ville få! – Jeg fandt straffen urimelig hård, vist også fordi jeg selv et par måneder tidligere var sluppet med én ekstra almindelig vagt, fordi jeg var kommet for sent i kvarter en aften, Gurli og Christoffer havde inviteret mig med til Hammel.

Efterhånden som vejret mildnedes en smule, blev det lettere at komme til Aarhus på cykel, og omvendt var mine kvarterværter så betænksomme af og til at invitere Lisbeth og Kirsten til Møgelgård – der

gik da stadig rutebiler!

Begivenhederne ude i den store verden var efterhånden foruroligende: "Altmark"-affæren og de allieredes planer om at hjælpe Finland via Nordnorge. Men så sluttede finnerne fred midt i marts, og man kunne synes, at truslerne mod Nordskandinavien var blevet mindre akutte.

Påsken i 1940 faldt sidst i marts, og Lisbeth og jeg benyttede min orlov til at tilbringe nogle dage helt for os selv. Mor kom til Aarhus for at være hos Kirsten, og vi tog toget nordpå og installerede os på Centralhotellet i Aalborg. Her oplevede vi et exceptionelt voldsomt isslag, og på hjemturen så vi langs jernbanen massevis af væltede telegrafmaster.

Isslaget havde også afbrudt Per Kjærs telefonledning, men han gik ind ad Skæring Hede-vejen og fandt de to løse ender, som han bandt sammen. Så havde han telefon igen! – Men det var nu klart, at vinteren for alvor var på retur.

På denne tid skete der igen forandringer i befalingsmændenes rækker. Den runde og hyggeligt udseende oberstløjtnant Schreiber afløstes af den asketisk og barsk udseende oberstløjtnant Hoffmann, og på selve den 1. april indtraf det for os påfaldende, at vores BC gennem næsten et år, E. H. Jensen, blev afløst af kaptajn af reserven K. Schmidt, jurist, men tilsyneladende ikke meget "kriger". Vi kunne ikke være i tvivl om, at dette chefskifte medførte en svækkelse af batteriet, og da man siden erfarede, at lignende afløsninger også havde fundet sted ved andre militærforlægninger i landet, er det ikke sært, at sådanne begivenheder bidrog til rygtesmedierne omkring 9. april.

Jeg fik lov at tage køretimer, og min beregner-kollega efter 96's forflyttelse, 718 (som jeg selv havde uddannet) blev nu min kørelærer. – 2 timer nåede vi.

5. 8. – 9. april

Mandag d. 8. april skulle vi holde præsentationsøvelse for en højtstående officer – jeg tror, det var general Gørtz. Generalen kom imidlertid ikke, endnu uvist af hvilken grund, men man afholdt en reduceret og afkortet øvelse, da der nu var truffet forberedelser.

Det var den første dag i året, der virkelig lod ane, at foråret var på vej. Luften var henrivende, fuld af duft, og da vi midt på eftermiddagen vendte hjem, fortalte Svend Erik, at isen var brudt op og drevet til havs.

Jeg fik fri til næste morgen og ville – foruden naturligvis at besøge min familie – om aftenen gå til et foredrag i Jysk Selskab for Fysik og Kemi. På min cykeltur på vej til Aarhus traf jeg på Dr. Margrethesvej min studenterkammerat, læge Aage Astrup. Han fortalte mig, at englænderne havde udlagt miner i norsk territorialfarvand, og nogle minutter senere så jeg de tre u-både, der var stationeret i Aarhus, stå ind i havnen i stor hast.

Da jeg kom hjem til Marselis Boulevard, fortalte Lisbeth mig straks, at der var blevet ringet, at jeg skulle stille omgående. Jeg fik ordren bekræftet ved en kontrolopringning til batterikontoret, tog afsked med Lisbeth og Kirsten og cyklede hastigt nordpå igen.

På Nordre Strandvej var jeg meget nær ved at køre en lille dreng ned, da han på sin tricykel fra fortovet pludselig svingede ud på cykel-

stien, og jeg husker, at der undslap mig en grov ed, da jeg pludselig måtte svinge brat ud på kørebanen for ikke at ramme ham.

Jeg glemmer ikke Annas forfærdede ansigt, da hun uventet så mig dukke op, men hun smurte mig en madpakke, mens jeg hastigt samlede min udrustning sammen for derefter at blive transporteret til stillepladsen i Hjortshøj.

Her rådede der en dyster stemning. Alle var klar over, at noget var på færde, og et rygte – kun alt for sandt, viste det sig snart – ville vide, at der syd for grænsen holdt en 50 km lang militærkolonne. Forholdsordren lød på, at batteriet skulle holde sig i beredskab, klar til hurtig afmarch, og løjtnant Mosegård blev sendt ind til Afdelingen i Aarhus som forbindelsesofficer. – Blandt soldaterne hørte man mere end én gang: "Nu skulle kaptajnløjtnanten have være her!"

Batteriet blev installeret for natten i Hjortshøj skole. 718 og jeg blev udtaget til telefonvagter og skulle sove i lærer Salomonsens stue, skiftevis på en divan og i en lænestol, og jeg talte med lærer Salomonsen om muligheden for at få Lisbeth og Kirsten ud af Aarhus, hvis det skulle bryde løs.

Tidligt næste morgen – klokken har vel været omkring 5 – blev jeg vækket af telefonen: "Løjtnant Mosegaard her, hurtigt, 8, jeg skal tale med næstkommanderende." Da løjtnant Nielsen var kommet til telefonen, kunne jeg straks se på ham, at noget alvorligt var på færde. Da han lagde telefonen, sagde han – vist mere til sig selv end til mig – : "Fredericia og Nyborg besat."

Mandskabet blev nu purret, og man gjorde klar til afmarch. De første flyvere dukkede op, og der blev ved at komme tyske maskiner hele morgenen, syntes vi. Afdelingen rykkede batteriet for den klarmelding, man havde glemt at sende, men ellers ventede man i spænding på, hvad der skulle ske.

Hen på morgenen – klokken har vel været omkring 8 – kom så – ikke den ventede marchordre, men ordren: "Alle våben nedlægges – ingen modstand!"

Der bredte sig en dyster stemning over hele batteriet. Kaptajn Schmidt tog våbenhvileordren roligt, næsten fatalistisk, men løjtnant Christensen var opbragt: "De lusepustere – de skulle skåne den "skønne" hovedstad!" – Vi menige gik ørkesløse rundt mellem hinanden – hvad skulle der ske os? – Liv og lemmer var bjerget, men var vi krigsfanger? Skulle vi sendes til Tyskland?

Per Kjær kom lidt op ad formiddagen til Hjortshøj for at se til mig. Han var synligt rystet og fortalte: "Søster græd, men Bodil forstod det ikke rigtigt."

Vi skulle aflevere vores våben, men fik ellers lov at bevæge os frit inden for kantonnementsområdet, og om aftenen kom vi tilbage i vores kvarterer, bl. a. for at hjælpe til med mørklægningen.

6. Opbrud og hjemsendelse

Det var allerede næste dag, tror jeg, at AC, oberstløjtnant Hoffmann, kom ud til Hjortshøj. Han holdt en kort tale – alle var jo orienterede om hovedbegivenhederne – og sluttede med at sige: "Nu skal I jo

hjemsendes, har I arbejde, når I kommer hjem? – Der er ellers nok at gøre for en rask soldat ude i verden!” Meningen var ikke til at tage fejl af, og jeg hørte også bagefter nogen tale om, hvordan man kunne komme til Sverige.

Per Kjær og Anna var så søde at invitere Lisbeth og Kirsten til Skæring, nu hvor jeg ikke kunne forlade kantonnementet.

Dagliglivet i batteriet indskrænkede sig til nogle marchture – egentlige øvelser havde ikke længere noget formål, og vi kunne ikke lade være at spørge os selv, om de nogensinde havde haft det.

Den 15. april tog jeg afsked med mine prægtige kvarterværter. – Vi afleverede materiel og udrustning på Høegh-Guldbergsgades Kaserne, og her så jeg for første gang tyske besættelsessoldater: Et køretøj rullede ind på pladsen, hvor vi stod opmarcheret. En ung fyr sprang ud, gjorde stram honnør for kaptajn Schmidt og sagde: "Lieutenant Schmied, ich frage, wie ich zu ... (so u. so) komme?" Kaptajn Schmidt svarede – på dansk, ledsaget af nødvendige gestus: "De kan køre ... (sådan og sådan)."

96 var kommet fra København for at blive hjemsendt sammen med sit stambatteri. Det havde været ubehageligt at være dansk soldat i det besatte København: "Der går en af de tapre," havde forbipasserende sagt om ham. Medens vi talte sammen, kom vores gamle BC, E. H. Jensen, forbi. Som vi havde ventet, var han meget bitter: "Der vil komme uhørt hårde tider," sagde han.

Sidst på formiddagen lød så de længe ventede ord: "Som civil – træng af!" 96 tog med mig hjem til Marselis Boulevard, hvor Lisbeth ventede os med frokost – jeg husker endnu hendes glade ansigt, da hun lukkede op.

Om eftermiddagen meldte jeg mig straks hos dir. Juncker. "Ja, hvad jeg ikke kunne, var der altså nogle andre, der formåede," sagde han.

Og dermed var min soldatertid forbi.

7. Efterskrift

Den eneste af soldaterkammeraterne, jeg endnu har kontakt med, er 96 Østerbye. Han blev snart efter hjemsendelsen gift med den søde norske Ragnhild og bor nu som pensionist på øen Tysnes i Sydnorge.

10 besøgte mig en enkelt gang på Marselis Boulevard, og jeg har senere lejlighedsvis mødt 709 og 718. Med 769, der sammen med mig var hovedansvarlig for "Skjød-revyen" var jeg, indtil hans ret tidlige død, i mange år "på julekort".

E. H. Jensen var gæst hos os en gang efter hjemsendelsen. Han delte lejlighed i nærheden af os med sin kollega (senere oberst) Niels Lunn, som var fætter til vores gode ven Paul Marschall. Sammen med Paul og Thyra Marschall var vi gæster dér en aften, hvor vi havde en interessant diskussion om forsvarspolitik. – Begge de to officerers ubetingede offervilje i et dansk forsvars tjeneste kunne ikke undgå at gøre et stærkt indtryk på mig.

E. H. Jensen tog senere aktiv del i den fynske modstandskamp (omtalt i "Mænd i sorte kapper" af F. J. Hvass, Karl Styrbæks forlag, Faaborg 1968).

Efter krigen mødte jeg ham en eneste gang i København. Han blev siden motorsagkyndig i Svendborg og døde i november 1968 (se Hvass' bog, note s. 179).

Af de øvrige befalingsmænd har jeg siden kun truffet to; den ene var den flinke officiant Hansen, den anden sergent Larsen, som jeg med glæde huskede for hans bemærkning til 74 ved batteriets besøg på Rosenholm. Desto større var skuffelsen, da jeg engang under besættelsen traf ham på en storebæltsfærge – iført frikorps-uniform! – Jeg sagde blot til ham, at jeg ikke havde ventet at møde ham i den mundering. Jeg husker ikke noget præcist svar, men jeg tror ikke, at han var glad ved situationen.

Med Gurli og Christoffer bevarede vi hele tiden en god kontakt. Christoffer var i mange år forpagter på "Rosenlund" under "Bidstrup". Da han holdt op, flyttede de ind til Skjød, hvor Gurli døde i 1985. Christoffer døde som nævnt fornylig. Han var på et plejehjem i Hammel, og det var hans eneste søn Michael, der i februar ringede og fortalte mig om sin fars død.

Per Kjær og Anna er forlængst døde. De var enestående søde og gæstfri mod os, og vi har stadig kontakt med de to døtre, Ellen-Doris, gift med provst Berggreen på Samsø, netop pensioneret, og Bodil, nu bosat i Hornslet, enke efter gårdejer Søren Peter Sørensen i Krajbjerg.

Til slut blot dette: Jeg tror, at mine læsere vil forstå, at selv om jeg valgte at blive soldat, blev jeg aldrig "krigsliderlig"; men jeg følte ligesom de allerfleste i mit batteri, at vi med 9. april havde oplevet en skammens og sorgens dag, og at vi på en vis måde var blevet holdt for nar. – Alligevel har jeg aldrig følt min soldatertid som spildt – jeg tror, den gav mig en udvikling, jeg havde gavn af.

Tak til Troels for renskrivning og for gode samtaler om form og indhold.

Maj 1992

Johs. Kielland-Brandt